بجای سرمقاله

به مناسبت ۲۱ فوریه، روز جهانی زبان مادری

در کهکشان زبانها هر کلمه ستاره‌ای است، درخشان

امید شکری

با نگاهی به سیستم آموزشی کشورها این نکته را می‌توان دریافت که در اکثر این سیستم‌ها یک زبان بعنوان زبان رسمی مورد استفاده قرار می‌گیرد.

در برخی از این سیستم‌ها، امکاناتی توسط دولت فراهم می‌شود که تا در کنار ترویج زبان رسمی کشور، زبانهای محلی و قومی نیز بتوانند بسط و گسترش یابند اما در دولتهایی که در سیستم آموزشی و فرهنگی آنها تفکرات نژادپرستی حکمفرماست، فقط یک زبان بعنوان زبان رسمی مطرح شده و مجال بسط و گسترش برای سایر زبانهای محلی داده نمی‌شود و تمامی امکانات برای زبان رسمی آن کشور هزینه می‌شود.

تا پیش از استقلال بنگلادش از کشور پاکستان در دهه ۵۰ میلادی، زبان رسمی که در مدارس و دانشگاههای آن ایالت آموزش داده می‌شد زبان پاکستانی (اردو) بود. در طی این دوران تا زمان کسب استقلال از پاکستان فعالیت زیادی جهت بکارگیری و تدریس زبان بنگالی در کنار زبان اردو توسط فعالین دانشگاهی و فرهنگی انجام گرفت. بخاطر تفکرات خاص دولت پاکستان کوچکترین حرکتی در این زمینه با شدیدترین اقدامات این دولت مواجه می‌شد از جمله فعالین بسط و گسترش زبان بنگالی که توسط نیروهای امنیتی پاکستان ترور شدند می‌توان به ابوالبرکت (استاد دانشگاه داکا)، رفیع‌الدین احمد (دانشجو)، شوفیر رحمان (کارمند عالیرتبه دادگاه عالی بنگلادش) اشاره کرد، که این حوادث در روزهای ۲۱ و ۲۲ فوریه سال ۱۹۵۲ اتفاق افتاد.

بنگلادش اولین کشوری بود که در نوامبر سال ۹۹ پیشنهاد رسمی خود را مبنی بر نامگذاری روز ۲۱ فوریه (۲ اسفند) به نام روز جهانی زبان مادری به سازمان یونسکو ارائه کرد. این پیشنهاد در سی‌امین نشست عمومی سازمان یونسکو به تصویب نمایندگان کشورهایی چون ایتالیا، روسیه، شیلی، هلند، سوئیس، پاراگوئه، جمهوری دومنیکن، هند، مالزی، عربستان سعودی، لهستان، گامبیا و... رسید.

همزمان با این فعالیتها، سازمان دیگری با عنوان طرفداران جهانی زبان مادری «Mother Language Lovers of the world» در کانادا تشکیل شد که اعضای آن را افرادی از ملیتهای انگلیسی، هندی، آلمانی، بنگلادشی، هلندی و ... تشکیل می‌دادند. این سازمان نیز پیشنهاد خود را جهت نامگذاری روز ۲۱ فوریه به نام روز جهانی زبان مادری به سازمان یونسکو ارائه کرد. پس از تصویب روز ۲۱ فوریه، به نام روز جهانی زبان مادری طرحی توسط یونسکو تهیه و به تمامی کشورهای عضو ابلاغ شد در این طرح برای معلمان، دانش‌آموزان و دانشجویان برنامه‌های خاصی تدارک دیده شده بود.

عنوان این طرح چنین بود: چرا روز جهانی زبان مادری: تنوع زبانها و فرهنگهای مختلف بیانگر ارزش جهانی آنها برای تقویت حس وحدت و انسجام جوامع بشری می‌باشد. اهمیت بازشناسی تنوع زبانی یونسکو را بر آن داشت تا تصمیم به برگزاری جشن روز جهانی زبان مادری بگیرد.

چه چیزی باید گرامی داشته شود:

امر روز جهانی زبان مادری برای نشان دادن تنوع زبانی در کنار سیستم آموزشی چندزبانه، و گسترش آگاهی عمومی از زبانها و فرهنگ‌های سنتی است که بر پایه درک تساهل و گفتگو بنا شده است.

معلمان در این روز در رابطه با فرق بین زبان مادری و زبانی که دانش‌آموزان با آن آموزش می‌بینند توضیحاتی به دانش‌آموزان ارائه می‌دهند و از دانش‌آموزان می‌خواهند که با زبان مادری خود و خانواده خویش را معرفی کرده و بزبان مادری داستان، شعر، ترانه‌های محلی خویش و مطالب مورد علاقه را به سایر دانش‌آموزان یاد دهند.

دانشجویان در این روز باید این نکته را مدنظر قرار دهند که فرهنگ‌های مختلف مبین زبانهای مختلف می‌باشند و باید نگرش تازه‌ای در مورد هم‌کلاسی و هم‌اتاقی‌هایشان که به زبان مادری خویش صحبت می‌کنند، داشته باشند. فعالیتهای فرهنگی این روز برای دانشجویان اجرای نمایشنامه‌ها بزبان مادری، اجرای ترانه‌ها و موسیقی‌های محلی می‌باشد فرصت مغتنمی خواهد بود تا به بهانه روز جهانی زبان مادری، دانشجویان با سایر دانشجویان غیر هم زبان، آشنا شوند. آنها می‌توانند با طرح سئوالاتی مصاحبه‌هایی با دانشجویان در مورد زبان مادری آنها ترتیب داده و نتایج این مصاحبه‌ها و بررسی‌های خویش را در اینترنت منتشر نمایند. وظیفه مهم رسانه‌ها برای گرامیداشت این روز انعکاس اخباری است که همه ساله در روز جهانی زبان مادری از طرف یونسکو منتشر می‌گردد. رسانه‌های محلی با نوشتن مقاله به زبان محلی آن منطقه به مسائل فرهنگی آن منطقه بپردازند. در این راه نقش رسانه‌هایی چون رادیو و تلویزیون حائز اهمیت می‌باشد.

برای اولین‌بار مراسم روز جهانی زبان مادری در فوریه سال ۲۰۰۰ در پاریس برگزار شد که در آن مقامات عالی‌رتبه کشور فرانسه، نمایندگان کشورهای مختلف جهان و زبان‌شناسان برجسته‌ای چون نوام چامسکی و ... شرکت داشتند. در این مراسم کویچیرو ماتسورا مدیر کل سازمان یونسکو در مورد علل نامگذاری روز جهانی زبان مادری به سخنرانی پرداخت وی گفت: در سطح جهان بیش از ۶۰۰۰ گونه زبانی مختلف وجود دارد که این تنوع بیانگر توانائی انسان برای ایجاد ابزار ارتباطی می‌باشد. زبانها آینه تمام نمای ابعاد وجودی انسان و جوامع انسانی می‌باشند. وی در ادامه تشکر ویژه خود را از رئیس جمهور کشور ایسلند خانم Vigdis Finnbogadotti بعنوان اولین سفیر حسن نیت یونسکو در امر پاسداشت، و اعتلای روز زبان مادری ابراز داشت. در ادامه پیام کوفی عنان دبیر کل سازمان ملل در مورد لزوم ارج‌گذاری به روز جهانی

مـادری قـرائت شـد. در مـارس سـال ۲۰۰۱ مراسـم روز جهانی مادری در محل مرکز مطالعات بین‌المللی زبان مادری (International Mother language Institute) در داکا پایتخت بنگلادش برگزار شد.

بـا توجه به اهمیت موضوع کوفی عنان دبیر کل سازمان ملل متحد در ایـن مراسـم حضـور یافـت وی علـت حضـور خـویش را اعـلام تشـکر و قدردانـی سـازمان ملـل از ملـت و دولـت بـنگلادش بخاطـر تلاشی که در جهـت اعتلای زبان مادری و همچنین تلاشی که در جهت نامگذاری روز ۲۱ فوریه به نام روز جهانی زبان مادری انجام داده بودند، دانست.

متن سخنرانی کوفی عنان در مرکز مطالعات بین‌المللی زبان مادری

خانم‌ها و آقایان:

حضـور در این محل که به واقع زیربنا و شالوده تأمل و تفکر در مورد زبان مادری می‌باشد برایم افتخار بزرگی است. در دوران کنونی فقط چند زبـان بصـورت جهانی درآمده‌اند در حالی که بسیار لازم و ضروری است کـه در مـورد زبانهـای محلـی نیـز توجه لازم را مبذول نماییم به نوبه خود امـیدوارم کـه اقدامات یونسکو منجر به افزایش آگاهی در بین اقشار مردم شده و به حفظ و حراست از زبان مادری منجر شود.

مـی‌خـواهم مـراتب قدردانـی و تشـکر ویـژه خود و سازمان ملل را از دولـت و ملت بنگلادش بخاطر اهتمام به امر مهم و خطیر حفظ و حراست زبان مادری اعلام نمایم.

سازمان علمی ـ فرهنگی آموزشی ملل متحد (یونسکو) بخاطر حرمت شـهید (دیبوش) Dibosh روز ۲۱ فوریه یعنی روز ترور وی را در سراسر جهـان روز جهانی «زبان مادری» نامید. همین اعتقاد بود که باعث پی‌ریزی مؤسسه‌ای شد که هدفش بسط زبانهای مادری در سراسر جهان می‌باشد.

بـنگلادش نمـونه بـارز ملتـی اسـت کـه موضـوع زبان مادری در کنار مسـائل مهـم دیگری چون ایمان، حس وطن‌دوستی و... مؤلفه‌های اساسی زندگـی شـده اسـت ریشه تعلق در این جهان فانی، شنیدن زبان مادری هر انسانی می‌باشد.

زبانهـای گوناگـون در مـیان مـردم و گروههای مختلف برای سهولت امر فهمیدن و فهماندن پخش شده‌اند. امیدوارم در طی قرن اخیر همه مردم بتوانـند در حفـظ زبـان مـادری تمامـی انسـانها وحـدت و تشریک مساعی نمایند.

خطر عمده‌ای که ممکن است ۶۰۰۰ گونه زبانی حال حاضر را تهدید کـند. امکـان از بـین رفـتن برخـی از زبانها در طی ۲۰ سال آینده می‌باشد. اجـتماع جهانی باید تلاش خویش را در راه حفظ و حراست از این میراث مشترک بشری بکار بندد.

بایـد پذیـرفت که زبانها منحصر به فرد هستند هستی انسان، انسانیت با مشـارکت گـرفتن از چـندین زبـان، غنـی‌تـر و پربارتـر مـی‌گردد. زبانها و مردمـی که بدانها تعلق دارند، باید با هم زندگی کنند. طی قرن اخیر شاهد فعالیـتهای مهم این مؤسسه برای فهم این موضوع مهم در جای جای جهان بوده‌ایم.

در سـال ۲۰۰۳ نیـز بـرای چهارمـین بـار روز جهانـی زبـان مادری طی مراسـم باشـکوهی در مقـر یونسـکو گرامی داشته شد و کویچیرو ماتسورا مدیر کل یونسکو طی سخنرانی به این موارد تأکید کرد.

امسـال بـرای چهارمین بار است که روز جهانی زبان مادری را گرامی مـی‌داریـم هـدف از ایـن مراسـم تشـویق و تـرغیب مـردم جهـت بسـط و گسترش زبان مادری است.

زبانهـا عامل ارتباط، ادراک و تأمل بوده و ترسیم‌کننده مسیری هستند کـه خط واصل گذشته، حال و آینده می‌باشد. انسانها در مناطق جغرافیایی با گذشته و تاریخ خاص خویش زاده می‌شوند و ...

مشـابه ایـن گـونه مراسـم در نقـاط مختلف جهـان بـرپا مـی‌شـوند در مـدارس و دانشـگاه‌هـای کشـور مکـزیک شعرها، ترانه‌های محلی خوانده می‌شود. نمایشنامه‌هایی نیز بزبان مادری اجرا می‌شود.

در فیلیپین مراسمی تحت عنوان In the galaxy of language, every word is a star در کهکشـان زبانهـا، هـر کلمه ستاره‌ای است درخشان، برپا می‌شود.

در کـوزوو امکاناتـی توسـط دولـت فـراهم می‌شود که دانش‌آموزان بتوانند با دانش‌آموزان سایر کشورها تماس برقرار نمایند.

در بـنگلادش مراسـم حاضـر ایـن روز با حضور یکی از مسئولین بلند پایه سازمان ملل یا یونسکو در محل مرکز مطالعات بین‌المللی زبان مادری برگزار می‌شود.

از نظـر ماتسـورا وظائـف دولت‌ها بیشتر از ملتها می‌باشد که باید برای حفـظ و حراست فرهنگهای محلی و تنوع زبانی قوانین خاصی را تصویب کـرده و بـه مـرحله اجـرا درآورنـد. وی نقش حفاظت و پاسداری از زبان مـادری را در امـر توسـعه پایـدار مهم دانست. حذف یک زبان در واقع به معنای یک عمل بیولوژیک برای حذف یک قوم یا ملت می‌باشد.

زبـان یـک فـرد از لحظـه تـولد تا موقع مرگ تکامل می‌یابد و ما باید سعی نماییم این قدر این تنوع فرهنگی و بشری را بدانیم.

یونسـکو تـلاش بـی‌وقفه‌ای را در این راه شروع کرده و امیدوار است کـه بـه یـک سیسـتم آموزشـی چـند زبانـه براساس چهارچوب ترفیع زبان مـادری دسـت یابـد. امـیدواریم کـه بـرنامه‌هایمـان با مساعدت و همراهی دولتها در جهت حفظ و حراست زبان مادری با موفقیت همراه باشد.

به امید اینکه این توجه در جامعه ایران نیز تسری یابد.

www.unesco.org/imld/